

הצעת פתרון- בחינת הבגרות בספרות 2 יח"ל

מועד חורף תשע"ו

הצעת הפתרון נכתבה על-ידי אורי פרלמן ודקל שי שחורי,

מורים לספרות בבתי הספר של **קידום**.

יש לראות בתשובות הצעות לפתרון. הן כתובות בנקודות שעל התלמיד להרחיבן. כיווני מחשבה אחרים יכולים בהחלט להתקבל. שימו לב- מבין שלושת הפרקים הראשונים, יש לבחור שניים בלבד.

פרק ראשון- שירה

שימו לב- בפרק זה יש לבחור שאלה אחת משירת ימה"ב ושאלה אחת מפרק השירה המודרנית.

1. ישנה בחיק ילדות/ יהודה הלוי

השיר ישנה "בחיק ילדות" שנכתב על ידי רבי יהודה לוי הינו שיר קודש השייך לקבוצת שירים המשמשת כמבוא לתפילת נשמת כל חי. בשיר מנהל המשורר דיאלוג עם נשמתו ומאיץ בה להתעורר ולהקדיש את זמנה על פני האדמה לעבודת האל ולחזרה בתשובה. בתשובתי אסביר כיצד הלשון הציורית בשיר מעצבת תקופות שונות בחייו של אדם.

בשיר מתאר המשורר שתי תקופות שונות בחייו של האדם, הנערות אל מול הזקנה, ויש היגידו החיים בזמן הארצי לעומת חיי הנצח בעולם הבא. אורך בתי השיר מצווה הדובר על נשמתו לקום ולהתעורר, להשתחרר מימי הנערות השטחיים ולחתור לקראת קיום משמעותי יותר.

בתפארת הפתיחה משולה הנשמה לילדה קטנה המבזבזת את זמנה לריק, "ישנה בחיק ילדות למתי תשכבי/ דעי כי נעורים כנעורת ננערו!". כאן, נוזף הדובר בנשמה על כך שהיא ישנה ושנעוריה יחלפו עם הרוח, בדומה פסולת הפשתן המתעופפת לה אל על.

בבית ב' שואל המשורר את הנשמה שאלה רטורית, האם נדמה לה ש"ימי השחרות", הנערות, ימשכו לעד? התשובה ממהרת להגיע בסוגר של אותו בית, "ראי מלאכי שיבה במוסר שיחרו", זוהי מטאפורה המתייחסת לשיערות השיבה כאל מלאכים המטיפים לנשמה מוסר שעליה להבין כי זמנה שאול וכי כדאי לה להקדיש עצמה לעבודת האל.

בבית ג' מצווה המשורר על נשמתו להתנער מהזמן הארצי, השטחי. התנערות זו מדומה ל"ציפורים אשר מרסיסי לילה יתנערו".

בבית ד' ממשיך הדובר בלשון הצינוי ומשתמש בצימוד הנועד לשכנע את הנשמה לעלות למישור רוחני גבוה יותר, לעבר תקופה אחרת, בוגרת ומודעת יותר, "דאי כדרור למצוא דרור ממעלך", על הנשמה לעוף גבוה ציפור, רק שם תוכל להשתחרר מכבלי הנעורים והארציות. בסוגר של בית ד' ממשיך הדובר לשכנע את

נשמתו בדבר כדאיות התכלית שהוא מציע לה באומרו "מתולדות ימים כימים יסערו", צימוד זה אומר שמשחר ההיסטוריה הימים על פני האדמה סוערים מאוד, כמו הים, ושרק למעלה, בחסות האל תוכל למצוא נחמה ומרגוע.

בתפארת החתימה מצווה המשורר על הנשמה לרדוף אחר מלכה, הלוא הוא אלוהים, "בסוד נשמות אשר אל טוב יי נהרו", בחברת נשמות אשר הקדישו עצמן לעבודת האל זכו לחסדיו הטובים.

7. האמנם עוד יבואו ימים/ לאה גולדברג

השיר "האמנם עוד יבואו ימים" מאת לאה גולדברג הוא לכאורה שיר טבע, שנכתב ב-1943 במהלך שואת יהודי אירופה ולכן הוא למעשה תגובתה של המשוררת למאורעות הזמן. בתשובתי אתאר מה מאפיין את ההליכה בשדה כפי שהיא מתוארת בשיר.

הדוברת בשיר מנסה להציג תמונת עולם אופטימית למרות הזוועות משום שתפקיד השמור בעיניה הוא לתת לקוראיו "סליחה וחסד" גם בתקופות הקשות ביותר.

לאורך השיר כולו הדוברת תוהה האם עוד יבואו ימים שבהם תוכל ללכת בשדות, על אף הזוועות, ומשתמשת במטאפורות הקשורות בהליכה ובדרכים. היא תוהה האם עוד יבואו ימים בהם "תלכי בשדה ותלכי בו כהלך התם", למרות שהדרכים והעולם נוראיים את תלכי [...] לא נצרבת בלהט השרפות בדרכים שסמרו מאימה ומדם".

ההליכה היא הליכה בטבע כאשר רגליה היחפות מלטפות את עלי האספסת ולא נדקרות בשלפי השיבולים, והיא הולכת כתמימה "כהלך התם", כלומר כעובר אורח סקרן שמתחבר לטבע ולחיים לגמרי. היא הולכת בדשא הרטוב והשקט שבה מתרחב, ושוב היא שלווה ומתחברת לטבע ולגשם ולדרך.

הדוברת משתמשת בחזרה על הביטוי "ותלכי בשדה" או "ותלכי בו", ארבע פעמים לאורך השיר כדי להדגיש את מוטיב ההליכה שמתבטא את הצורך להמשיך את החיים למרות הכול ולהתגבר על הזוועות. ההליכה היא בודדה משום שהיא קשורה באדם היחיד ולא בעם מסוים או לאום מסוים.

8. אורן/ לאה גולדברג

השיר "אורן" מאת לאה גולדברג הוא שיר המתאר דוברת החצויה בין שני מקומות: מולדתה באירופה ומקום חייה הנוכחי, ישראל. בתשובתי אדגים כיצד ההזדהות של המשוררת עם עצי האורן בונה את משמעותו של השיר.

כאמור, האורן עומד במרכז השיר והוא מהווה מטאפורה לדוברת עצמה. כפי שעצי האורן צומחים גם באירופה וגם בישראל, כך גם הדוברת. ההזכרות של הדוברת במולדתה היא משום שהיא נזכרת, "בצל האורנים האלה", "בכל ילדותי שקמה לתחייה". כפי שהאורנים צומחים בשני המקומות, כך גם היא.

האורן והדוברת דומים אחד לשני מכיוון שכפי שמוצא העצים מארצות הקור והם נשתלו בישראל, כך גם הדוברת, וזוהי כמובן מטאפורה, כפי שהאורנים הצליחו להסתגל למקום החדש ולצמוח בו, כך גם היא. כפי שגם האורנים השתרשו ויש להם עכשיו "שתי מולדות", כך גם לדוברת ש"שורשי בשני נופים שונים". הדוברת גם חוזרת על האנאפורה "איתכם אני" כדי להדגיש את הדימיון בינה לבין האורנים.

לסיכום, האורן הוא מטאפורה לעולמה של הדוברת, שגורלה הוא כגורל עץ. זוהי מהות עם סתירה פנימית שהרי לא ייתכנו לאדם "שתי מולדות" אך העובדה היא שהדוברת הסגלה היטב למצב הזה, למרות הכאב שבו.

פרק שני- סיפור קצר

שימו לב- בפרק זה יש לענות על שתי שאלות בלבד.

19. פרנהיים/ עגנון

הסיפור "פרנהיים" שנכתב על ידי ש"י עגנון, מתאר את דמותו של וורנר פרנהיים, חייל החוזר מהשבי ומגלה כי מציאות חייו השתנתה ללא היכר. לאורך העלילה מנסה פרנהיים להשיב את הגלגל לאחור תוך מספר מפגשים עם דמויות מעברו. **בתשובתי, אדגים כיצד דמויות בסיפור מוצגות באופן ביקורתי ואסביר כיצד הביקורת נבנית במהלך הסיפור.**

בסיפור, עגנון יוצא נגד הסגידה לכסף ולמעמד, אשר מיוצגת בסיפור על ידי משפחת שטיינר הבורגנית, אשר הכול סובב אצלה סביב החומריות. היינץ וגרטרוד בזים לעולם הרגשי, מבחינתם הכול נמדד בכסף. הם יודעים כי פרנהיים חזר מהמלחמה חסר כל ומציעים לו קצבת כסף על מנת שיוותר על אהבתו לאינגה. השטיינרים מיוצגים כאנשים ריקים מתוכן, מתנשאים וקרים. שטיינר מרשה לעצמו לאפר את הסיגריה שלו לכוסו של פרנהיים וגרטרוד אינה מזמינה אותו לסעודה המשפחתית מפני שמבחינתה מעמדו נחות משלהם, לפי השקפת עולמם הוא אינו ראוי לאינגה. דווקא פרנהיים העני מיוצג בסיפור כאדם רגיש, חם ואוהב, כל רצונו הוא להתאחד עם אשתו, הוא מדבר כל הזמן על עניינים שברגש ומתעלם מהחומר.

על מנת לעצב את הביקורת משתמש עגנון במספר אמצעים. ראשית, הוא מייצר אנלוגיה ניגודית בין דמותו של פרנהיים לבין זו של שטיינר גיסו. בעוד שפרנהיים מתואר כאדם רגיש וחסר כל, חייל אומלל החזר מהשבי שנאלץ למשכן את המתנה שקנה לאשתו לשם כרטיס נסיעה, שטיינר מוצג כאדם עשיר, קשה ומתנשא, בעל בית קיץ ועבודה רמה כל כך שפטרה אותו מחובות הצבא. בשיחה בין השניים ניתן להבחין בקלות ביחסו המחפיר של שטיינר כלפי פרנהיים, יחס שנובע מהבדלי המעמדות ביניהם. האנלוגיה הניגודית גורמת לקוראים להזדהות עם דמותו של פרנהיים ובו בזמן מעצימה את הביקורת של עגנון כלפי המעמד הבורגני.

זאת ועוד, מוטיב הדלת יכול לשמש גם הוא ככלי לעיצוב הביקורת החברתית. הסיפור נפתח במשפט "בחזירתו מצא את ביתו נעול", פרנהיים, שחוזר מהשבי נתקל פעם אחר פעם בדלתות סגורות, אלו הן מטאפורה לדלתות הלב הסגורות של משפחתו העשירה, שנעלה בפניו את הדלת והשליכה אותו ממנה, רק משום שמעמדו נחות משלה.

20. העיוורת/ שטיינברג

העלילה מתמקדת בגורלה של חנה העיוורת אשר מושאת על ידי משפחתה לאדם זר. לאורך העלילה מנסה חנה לפענח את חידת חייה, מי הוא בעלה והיכן היא נמצאת? בסוף הסיפור מתגלה האמת המחרידה, המותירה את חנה המומה ושבורה. **בתשובתי בחרתי לתאר את מוטיב הדממה בסיפור, שהוא גם האמצעי האומנותי הבולט ביותר בו, ואסביר את משמעותו של המוטיב לבניית משמעות הסיפור.**

אחד מהמוטיבים המרכזיים בסיפור הוא מוטיב הדממה. חייה של העיוורת אפופים בדממה מוחלטת. בדרך לביתה החדש היא שמה לב לדממה ברובע היהודי ובשוק, הבית אליו היא עוברת מבודד מהישוב כולו ונמצא בבית קברות, הדממה כה רבה עד שהיא שומעת את קול צווחת העורב, בינה לבין בעלה והילדים אין כל תקשורת. גם כאשר היא מנסה לייצר עם בעלה תקשורת הוא נוהם לעברה ואינו עונה. כשביתה גוססת היא מסתערת עליו בצעקות ומתחננת שיגיד לה מה יש לתינוקת אך הוא נותר בשתיקתו. שיא הדממה מופיע במות התינוקת כאשר כתוב "דממה ונשימת הילדה לא תישמע".

מוטיב הדממה נועד להדגיש את הבדידות של חנה, הנואשת לייצר קשר אנושי, אך נכותה גוזרת עליה לחיות בדממה מוחלטת, מנותקת מהחברה, אין שום אדם איתו תוכל לחלוק את מצוקתה. הדממה משמשת ככלי לעיצוב הביקורת החברתית, היות ובגלל נכותה של חנה מוטל עליה לבלות את שארית ימיה בדממה, ללא כל קשר ותקשורת אנושית. הדממה היא רמז מטרים לנושא המוות שמאפיין את היצירה, הרי שהדממה האולטימטיבית היא דממת מוות.

מוטיב נוסף הוא מוטיב הדפיקות. בניגוד מוחלט לדממה, בסיפור חוזרות ונשמעות קולן של הדפיקות: דפיקת מטהו של ישראל על האדמה, דפיקות האנשים על החלון, דפיקות הילד על החלון, צעדיהם של היהודים מחוץ לבית, טיפות המים שנופלות על החלון. המוטיב תורם ליצירת אוירת המתח והמסתורין, הן מבשרות על כך שמהו רע עומד להתרחש. הדפיקות ממחישות את המתח של הסיפור, את מצוקת עיוורת ואת חייה הקשים מנשוא.

20. המפתח/ יצחק בשביס זינגר

בתשובתי בחרתי לתאר את מוטיב המפתח בסיפור, שהוא גם האמצעי האומנותי הבולט ביותר בו, ואסביר את משמעותו של המוטיב לבניית משמעות הסיפור.

המפתח מופיע פעמים רבות בסיפור. ראשית כאשר המפתח של בסי נשבר, מה שמהווה את נקודת המפנה המשמעותית בסיפור. כאשר הדבר קורה בסי חושבת "מה יעשה אדם שמפתחו נשבר, ימות?" והדבר מעיד על כך שאין לה שום אמון בסביבתה ובכך שתצליח למצוא מישהו שיעזור לה.

כאשר בסי יוצאת לחפש את חנותו של המסגר (היא לא מוצאת אותה), היא עוברת לילה בחוץ, לילה שמהווה עבורה הזדמנות לחשבון נפש. היא מסתכלת בשמיים וזכרת בסם ובהוריה שמתו מזמן וחושבת ש"כל-כך שקעה במלחמתה נגד הכוחות התחתונים, עד שלא זכרה את העליונים", כלומר היא מבינה שעסקה ביומיום, בשלילי ובאופל עד שלא זכרה ולא עסקה גם ביופי של העולם ובחיובי. חשבון הנפש גורם לה להרגיש שונה מתחושותיה בעשרים השנים האחרונות והמספר מדגיש כי "המפתח השבור פתח דלת במוחה שנעלה מאז מותו של סם", כלומר שהשינוי שחל בה הוא כה משמעותי.

בסימו של הלילה היא מחליטה לחזור לביתה כשהפעם היא חושבת "אלך הביתה. בני-אדם לא יניחו לי למות ברחוב", כלומר זהו ניגוד לתחושותיה בדרכה הלך.

בסופו של הסיפור אחרי ששכנתה והשרת עוזרים לה להיכנס לביתה ולמיטתה היא נשכבת ומרגישה חולשה אך גם רוגע משום שהיא זכרת בירח הדבש שלה, בזמן בו הרגישה הכי בטוחה ושלוה, כאשר במלון אמרו להם "אין צורך פה בשום מפתח. פשוט היכנס- ומזל טוב". האזכור האחרון של המפתח מראה כיצד מתה בסי מתוך זיכור נפש.

21. אח קטן/ רובית מטלון

היצירה מתמקדת ביום בחייו של ניסו, נער כבן 15 המתגורר בשכונת מצוקה, המנסה להתמודד עם אובדן אחיו הבכור. לאורך העלילה מתואר מסעו של ניסו אל חיפוש זהותו, תוך הדגשת המחאה על היחסים בין הממסד לפרט בחברה הישראלית המנוכרת. בתשובתי אדון בטענה שהסיפור מתאר תהליך שמתחיל בשכול ובכישלון וסופו בתיקון.

ניסו חווה כחודשיים לפני תחילת העלילה טראומה נוראית, אחיו הבכור אבנר נהרג לנגד עיני על ידי שוטר, לאחר שנוף באקדח מעל לתוספת בלתי חוקית שבנה בביתו. ניסו חש אשמה עצומה על כך שלא התריע מפני הגעתו של השוטר, היות והיה עסוק בתווית שעל חולצתו אשר הפריעה לו. הטראומה ממות אחיו גורמת לניסו להדחיק את המראות המזעזעים שראה, וממותו של אבנר, ניסו מתהלך בעולם כאדם סהרורי ומוכה אשמה. ניסו חש כישלון עמוק על כך שלא מילא את תפקידו. בשבעה על אחיו אומרת לו רחל, גיסתו שיגיד לאימו להוציא את כל האנשים מהבית. כאשר ניסו לא מבין למה היא מתכוונת היא אומרת לו שהוא עוד קטן. מילים אלו פוגעות בו ומערערות את דימויו העצמי המעורער מלכתחילה. גם כך הוא אינו בטוח בגבריותו, וההתייחסות אליו כאל "קטן" רק מקטינה אותו עוד יותר ומקשה עליו לפתח זהות בוגרת ועצמאית יותר.

לאורך העלילה פורצים לפני השטח שברי זיכרונות מיום המוות, שברים לא ברורים אשר הולכים ומתגבשים לקראת שיאה של העלילה. ניסו וחברו דוידיקו נוסעים עם שתי בנות לעבר ביתו של רינגו השמן. שם, רינגו מעיר הערה סקסיסטית כלפי בת זוגו של ניסו, חני, ובתגובה ניסו מחליט להילחם על כבודה, שהוא אינו אלא כבודו שלו. התגרה הפיזית בין ניסו לבין רינגו היא ניסיונו של ניסו לתבוע מחדש את גבריותו האבודה. על ידי המכות הוא חש שהוא מציל את כבודו ואף יותר מכך, הוא זוכה לקתרזיס המנקה אותו מהאשמה שהצטברה בקרבו בשל מות אחיו. המכות שהוא מקבל מרינגו מזככות אותו מתחושת האשמה שהוא חש, כאילו כעת הוא מקבל עונש לכך שלא התריע על הגעת הטרקטור והמשטרה.

בסוף הסיפור, שוכב ניסו על ברכיה המנחמות של חני וחושב לעצמו שכעת הכול יהיה בסדר. לאחר שתיקן את האשמה ואת הייסורים, ולאחר שהדחת הטראומה יצאה לאור, יוכל ניסו לפתוח דף חדש ולהשתחרר מהתדמית שדבקה בו כאח קטן וחסר אונים.

פרק שלישי- רומן

שימו לב- בפרק זה יש לענות על שאלה אחת בלבד. התשובות כאשן כתובות בנקודות ויש לפרט בחלקים הרלוונטיים.

22. בתשובתי אסביר מדוע אני ממליצה לחברי לקרוא את הרומן "סיפור פשוט" תוך התייחסות לכמה מרכיבים מרכזיים בו (שימו לב- בתשובה יש לבחור שני מרכיבים).

הרומן מספר על בחור צעיר שנקרע בין רצונותיו לרצונות החבר בה הוא חיי ורצון משפחתו, קרע שמוביל לתהליך השיגעון שלו, עד לאשפוז של ממש. אני ממליצה לחברי לקרוא את הרומן משום שאני חושבת שלמרות שהוא מתרחש בתקופה שונה מאוד מזו שלנו, הרעיונות המרכזיים שבו רלוונטיים תמיד, ועיקר העיסוק בו הוא חיי הנפש של הגיבור והגורמים המשפיעים עליו, וגם זה, כמובן, רלוונטי תמיד.

דמויות ביצירה: הדמות הראשית ביצירה היא הירשל ודמותו מתוארת בצורה מפורטת מאוד ומשכנעת. הרומן מתחיל כשהוא בן 16 ומתלבט מה לעשות בחייו ונגמר כשהוא אב לשני ילדים ובעל משפחה. המחשבות של הירשל מועברות לקוראים באופן ישיר ומשכנע, באופן שיוצר אצל הקוראים הזדהות עמוקה איתו ועם מאבקי. גם דמויות המשנה ביצירה מתוארות בפירוט והן ריאליסטיות מאוד, כך למשל דמותה של צירל האמא השתלטנית וכך דמויותיהן של בלומה ומינה, שתיהן נשים צעירות וחיוביות. הקוראים יכולים להזדהות עם דמויות רבות והם במתח מה יקרה להם, ולכן זה רומן שמומלץ לקרוא.

דמות המספר: המספר הוא מספר יודע-כל המתערב בנעשה ברומן, הוא מביע את השקפתו על האירועים ועל הדמויות. המספר מעביר ביקורת על אנשי העיירה ומזלזל בהם, ובכך מחדד את הביקורת העולה מתוך הרומן. הוא גם ביקורתי כלפי הדמויות ובעיקר כלפי הירשל וניתן לראות את זה בסוף הרומן כאשר הוא אומר "אלוקים שבשמיים יודע שלא נתכוון אלא לאותו תינוק" ובכך שותל במוחם של הקוראים מחשבה שאולי הירשל בהחלט לא התכוון לתינוק וכו'. אני חושבת שמעניין לקרוא רומן שהמספר בו הוא מתערב ויש לו דעה על מה שקורה ברומן, זה מוסיף עניין ומיוחד.

אירועים מרכזיים ברומן: בתחילה, נדמה שהאירועים ברומן הם פשוטים ובנאליים ולכן קל "להתחבר" לסיפור. בהמשך האירועים הפוכים להיות מורכבים יותר ומוזרים יותר, ולכן מעניינים. כך למשל סעודת האירוסין והאופן שבו הכל בעצם קורה במקרה, או החתונה בה הירשל חושב בכלל על מנהגי גירושין בהודו וכמובן כל תהליך השגעון של הירשל שהוא מרתק (יש לפרט את האירועים המתוארים).

סיומה של היצירה: (יש לתאר את סיום הרומן מחזרתו של הירשל הביתה ועד לשיחתו עם בלומה מעל עריסת התינוק) סיומה של היצירה הוא סוף פתוח משום שלמרות שהירשל שב אל ביתו ולכאורה הכל בסדר עכשיו, הסוף של הסיפור מערער את התחושה הזו אצל הקוראים.

23. בתשובתי אתאר מה מאפיין את חיי הנפש של הירשל, הדמות הראשית ברומן, ואתאר כיצד מעוצבים חיי הנפש שלו (שימו לב- בתשובתכם יש להתייחס לפחות לשני אמצעים מתוך הרשימה).

חיי הנפש של הירשל, שמתחיל את הרומן כנער בן 16 ומסיים אותו כבעל משפחה עם שני ילדים, עומדים במרכזו של הרומן. הנפש שלו הושפעה בראש ובראשונה מהאופן שבו גדל אצל הוריו, אביו ברוך מאיר שהיה כנוע וצייתן ואימו צירל הדעתנית והשתלטנית. למרות שגדל בתנאים אידיאליים, הוא הפך להיות אדם מסוגר, מתבודד, כנוע,

צייתן, שחושש לומר להוריו את דעתו, שמהרהר בדברים הרחוקים ממנו, וסולד מהחברה שבה הוא חי. כמובן, חיי ותכונות האופי שלו הובילו אותו לשיגעון של ממש.

התנהגות הדמות: יש לתאר את דמותו של הירשל לאורך הסיפור ובעיקר את תהליך השיגעון, החל מנדודי השינה והמחשבות על רצח התרנגול, דרך הבכי על כפות המנעול בביתה של בלומה, ועד לסצינת השיגעון ביער. כל אלו מעידים על חיי הנפש הסוערים של הירשל.

מספר כל יודע: המספר הוא יודע כל המתערב בנעשה ברומן, הוא מביע את השקפתו על האירועים ועל הדמויות. המספר חולק עם הקוראים את מחשבותיהן של הדמויות, ההתלבטויות שלהם והמניעים שלהם, וכמובן שהוא צמוד לתודעתו של הירשל עצמו. המספר מעביר ביקורת על אנשי העיירה ומזלזל בהם, ובכך מחדד את הביקורת העולה מתוך הרומן. הוא גם ביקורתי כלפי הדמויות ובעיקר כלפי הירשל.

מונולוגים: המונולוג המרכזי ברומן הוא של הירשל עם עצמו כאשר הוא בורח ליער ושם משתגע. **יש לתאר את הסצינה** כולה ובעיקר את השיחות של הירשל עם העצים ביער, עם עצמו (מה חושבים עליי העצים? האם אני תרנגול או ברווז וכו').

דיאלוגים: אפשר ללמוד משהו על חיי הנפש של הירשל מכמה שיחות שיש לו עם אחרים. כך למשל אפשר להבין עד כמה הוא כנוע אל מול אמא שלו ועד כמה היא הרבה יותר מתוכחמת ממנו בשיחתם במרתף הבית (**יש לפרט**). אפשר להבין עד כמה הוא לא מודע למה שקורה סביבו ולמחשבות אודות האירוסין בשיחתו עם מינה במסיבת החנוכה בבית משפחת גילדנהורן (**יש לפרט**). אפשר ללמוד הרבה על מה שמציק להירשל כמו גם על מה שמרפא אותו בסופו של דבר במהלך הטיפול שלו והשיחות עם ד"ר לנגזם (**יש לפרט**). כמובן, אפשר ללמוד הרבה על הריפוי (המוצלח והשלם או רק לכאורה) של הירשל מהשיחה שמסיימת את הרומן בינו לבין מינה (**יש לפרט**).

26. בתשובתי אסביר את הגורמים למתחים או למחלוקות בין הירשל למשפחתו ולחברה שהוא חי, ובעיקר במתחים מול אימו צירל שמייצגת את החברה כולה. עוד אדגים כיצד מתחים אלו מניעים את העלילה ומסייעים לבניית המשמעות של הרומן כולו.

ברומאן "סיפור פשוט" מאת ש"י עגנון מתוארת קורותיה של משפחת הורוביץ, ובעיקר של גיבור הסיפור הירשל החיים בעיירה שבוש. הרומאן מגולל את סיפורו של הירשל שאמו, בתחבולות שונות, מונעת ממנו להינשא לאישה אותה אוהב בשל מעמדה, ודוחקת בו להינשא למינה, אישה המתאימה למעמדו. נישואיו הכפויים של הירשל מובלים אותו לסערה נפשית, לנדודי שינה, ולבסוף אף לשיגעון. בחלקו האחרון של הסיפור מתואר הטיפול אליו נשלח הירשל, בסופו חוזר לשגרה.

הרומאן סיפור פשוט כולו נסוב סביב שאלת האפשרות של החברה להכיל את החריג בתוכה. שאלה זו, באה לידי ביטוי ברומאן בקונפליקט בין הירשל לאמו. הירשל מבקש להינשא לבלומה מתוך מניעים של אהבה, בעוד אמו מבקשת לכפות עליו נישואים מתוך מעמד.

הירשל מתאהב בבלומה, צירל, אמו של הירשל, רואה את בנה ואת המשפחה של ביתה מתקרבים זה לזו, ואינה מעודדת זאת. עם זאת, היא בוחרת שלא להפריע להם בשלב זה, שכן היא מעדיפה שהרומאן המתפתח יקרה בביתה, ולא ייצא החוצה לרחובותיה של העיר שבוש, שערכיה נשתבשו כבר ודבק בה החילון. בשלב מסוים ברומאן כשרוחות המלחמה בפתח, מחליטה צירל לחתן את בנה. ברור לה שחתונה צריכה להיעשות מתוך התאמה מעמדית ולא מתוך אהבה, ועל כן מכריעה שבנה יינשא לבת העשירים מינה. בכמה מזימות מניעה האם את המהלך, באחד מהם היא עוקבת אחרי הירשל למרתף היין. המרתף מבטא מקום אפל, הראוי למזימותיה של האם, ושם היא חושפת בפניו את האפשרות שיינשא למינה ולא לבלומה אהובתו. הירשל, שנתן לאמו לעקוב

אחריו למרתף, שומע עכשיו את תוכניתה. ידיו נשמטות, ובקבוקי היין שאחז בהם מתנפצים על הרצפה. נראה, כי תכניתיה של האם, הניצבות בניגוד לרצונו עתידות להוביל אותו לתוצאה זלו בדיוק. הוא אינו מסוגל להתנגד לרצונה של האם, והוא עצמו סופו "להתנפץ".

דוגמא לסצנה נוספת בה ניכר כי הקונפליקט בין הירשל לאמו מוביל לטרגדיה של הירשל נמצא במסיבת חנוכה. הירשל והוריו מוזמנים למסיבה בביתה של סופיה גילדנהורן חברתה של מינה. צירל שמבקשת לאחד בין בנה למינה שולחת אותו בתחילה לבדו. היא יודעת שהוא עתיד להיות שם לבדו, ולא להכיר איש מלבדה מה שיאחד אותם זה לזו ויוליכם לשיחה ואף מעבר לכך. ואכן, במסיבה הירשל מוצא עצמו לבד. אחרי שמעשן כמה סיגריות וניצב בחלל בחוסר אונים הוא מתחיל להשתגע מעט. הוא זז בחוסר נחת, והפרצופים שבקלפי האנשים נראים לו כאנשים קטנים. רק כשמינה מגיעה הוא נרגע, הוא רץ אליה, פושט את מעיליה ואת הכפפות שלה, ומשוחח איתה בלא הירף. מבטי האנשים נישאים אליהם וניכר כי הם מזהים את האירוע כ"אירוסין". גם מסצנה זו ניתן לראות את שליטת האם על בנה, בתחבולותיה ומתוך היכרות עם בנה היא ידעה אתך שעתיד להתרחש. ניכר כי גם מצדו של הירשל התמונה ברורה, כשהוא כפוף לאמו אליה לא יכול להתנגד הוא עושה דברים שאינו רוצה בהם באמת ולכן "משתגע".

דוגמא נוספת לאופן למחלוקת בין הירשל לאמו המעצבת את משמעות הרומאן מצויה בסצנת מסיבת האירוסין. אל המסיבה מגיע הירשל כשהוריו מימינו ושמאלו, ואל מול תמונה זו אומר אביה של מינה ברמיזה למשמעות העברית של שמו (הירש) "דובים ופיהם צבי". הירשל לכוד, הוא נטרף כצבי תחת מלתעותיהם של הוריו הדובים שכופים עליו לעשות דברים בניגוד לרצונו. במסיבה עצמה בא לידי ביטוי הפער בין הירשל ובין ערכי החברה בה הוא חי. לשולחן האוכל הוגש אוכל רב ויקר, ובעיקר פטריות שלא בעונה. הירשל בוחר שלא לאכול, כך הוא מבטא את המרד שלו מול החברה החומרית ומנהגיה הגרוטסקיים. בסוף הארוחה רעבונו גובר עליו ובעוד אוכל חתיכת עוגה עליה מטבעות כסף, צירל אומרת לו ברשעות כי הוא מודה שעוגה זו טעימה לו. כמובן שהעוגה היא סמל לנהנתנות לעולם החומר שהיא מייצגת עבורו.

בסוף סופו של הרומאן ניתן להגיד שהמחלוקת בין הירשל לבין אימו נפתרה, אך רק לכאורה. לאחר דיכאון קשה, התמוטטות עצבים ואשפוז כפוי, הירשל לומד שעליו לעזור את עיניו ואת נפשו הרגישה וכי עליו להתמסר לכסף ולהיות כאחד האדם שבשבוש. הירשל לומד להדחיק את עולם הרגש ונכנע לקולקטיב ולערכיו.

פרק רביעי- מחזה

שימו לב- פרק זה הוא חובה! יש לבחור שאלה אחת בלבד.

27. הטרגדיה "אנטיגונה" שנכתבה על ידי סופוקלס, מתארת את הקונפליקט בין אנטיגונה המייצגת את חוק האלים לבין קריאון המייצג את חוק המלך. לאורך עלילת הטרגדיה הקונפליקט הולך ומחריף ומוביל לתוצאות הרסניות. בתשובתי אתאר את שלב הידיעה, השלב שבו הגיבור מכיר בטעותו, ואסביר מה הוביל את הגיבור הטרגי לכך וכיצד הוא התמודד עם ההכרה הזו. הידיעה היא אחד מיסודות הטרגדיה. ביסוד זה מבטא הגיבור הטרגי בקול את ההכרה בטעותו, ולאחר מכן מגיע שלב האישור מחדש של הערכים.

באקסודוס, מגיע אל הבמה השליח שהתלווה לקריאון בשעה שיצא לקבור את גופתו של פולינקס ולשחרר את אנטיגונה. לאחר טקס הקבורה, הגיע קריאון למערת הקבר על מנת לשחרר את אנטיגונה ונחרד לגלות שהיא תלתה את עצמה. במערה הוא מגלה את היימון, שהגיע למערה קודם לכן על מנת לשחרר את אהובתו. היימון המיואש והנזעם ניסה לתקוף את אביו, וכשזה נס מן החרב, היימון תקע את חרבו בליבו שלו ונטל את חייו. אורידיקה, אשתו של קריאון ואימו של היימון שמעה על התאבדותו של בנה והתאבדה גם היא.

בסוף העלילה מגיע אל הבמה קריאון כשגופת בנו בידיו. בשלב זה מתחילה הידיעה לחלחל לתודעתו כאשר הוא קורא לעצמו רוצח, היות והוא מכיר בכך שחייו של בנו הגיעו לקיצם בשל הטעות שהוא ביצע. בשל העובדה שעבר על חוק האלים ומנע מפולינקס קבורה כדת וכדין. הידיעה מגיעה לשיאה כאשר קריאון נחרד לגלות שגם אורידיקה נטלה את חייה, ובמותה האשימה את קריאון על כך שרצח את שני בניה. כאן, קריאון מבטא את הידיעה באופן ברור, הוא מודע לכך שלא יוכל להאשים איש מלבדו וכי שרשרת מקרי המוות התרחשה באשמתו, היות ונטל את החוק לידי וועבר באופן מפורש על חוקיהם הקדושים של האלים. חשוב לציין כי בעוד והידיעה הינה רגע מובחן ומובהק, יש להתייחס לתהליך שהוביל אליה. הקונפליקטים הבלתי פוסקים עם קרוביו ובשיאם נבואת הזעם של הנביא שגרמה לקריאון לחוש מאוים ולהקשיב לעצתו של ראש המקהלה. זאת ועוד, הידיעה הינה תוצאה ישירה של הסבל הטרגי של קריאון, אשר אילץ אותו להכיר באמת ולשאת באשמה ובכך שחטא בהיבריס.

המחזה כמעט ולא מתאר את התמודדותו של קריאון עם הידיעה. במילותיו האחרונות במחזה הוא נשבר ומתפרק לחלוטין ומבקש את נפשו למות.

ראוי להתייחס בתשובה לאנטיגונה. אף על פי שזו לא הגיעה לידיעה. ראוי לתאר את סבלה הטרגי במערכה הרביעית ואת חוסר יכולתה להכיר בטעותה.

28. הטרגדיה "אנטיגונה" שנכתבה על ידי סופוקלס, מתארת את הקונפליקט בין אנטיגונה המייצגת את חוק האלים לבין קריאון המייצג את חוק המלך. לאורך עלילת הטרגדיה הקונפליקט הולך ומחריף ומוביל לתוצאות הרסניות. בתשובתי אתאר את הקינה של אנטיגונה בזמן שהיא מובלת אל מערת הקבר, ואסביר מה ניתן ללמוד מכך על דמותה של אנטיגונה. כמו כן אדון ביחס של הצופים והקוראים לאנטיגונה בעקבות הקינה.

במערכה הרביעית מובלת אנטיגונה למערת הקבר בעודה לובשת את שמלת הכלולות, אותה הייתה אמורה ללבוש בחתונתה עם היימון. אנטיגונה מבקש מתושבי תבאי להביט בה בעודה עושה את דרכה האחרונה, בעודה צופה בפעם האחרונה בקרני השמש, ללא שזכתה להינשא ולהביא ילדים לעולם. במהלך ההספד משווה עצמה אנטיגונה לאלה ניובה, היות ותהפוך כמוה לאבן. אנטיגונה ממשיכה לנסות ולזכות ברחמי הסובבים ובוכה על גורלה המר ועל משפחתה המקוללת. היא בוכה על כך שאיש אינו מתאבל עליה ועל כך שהיא מקפחת את חייה

בשעה שקיימה את חוקם המקודש של האלים. כאן, ראוי להזכיר את אחד מיסודות הטרגדיה הלוא הוא הסבל הטרגי הבא לידי ביטוי בדבריה של אנטיגונה.

קינתה של אנטיגונה חושפת צדדים חדשים באישיותה. היא אינה עוד הגיבורה הטרגית הגאוונית והקשוחה אליה נחשפו הקוראים בפרולוג ובמערכה השנייה בה התכתשה ביוהרה עם המלך קריאון. לפתע, אנו רואים נערה אומללה ובוכייה שאינה מסוגלת להאמין כי חייה עתידים להסתיים על לא עוול בכפה. אנטיגונה מסרבת להכיר בטעותה ובכך שעשתה מעשה מביש, שעברה על חוקו של המלך וחרגה מיכולתה.

קינתה של אנטיגונה יכולה לשנות את יחסם של הקוראים כלפי דמותה במספר אופנים. ראשית, במידה וישנם צופים המזדהים עם נימוקיו ופעולותיו של קריאון, חשיפת הרגש של אנטיגונה יכולה לקרבם אל דמותה ולהזדהות עימה. היות ובסופו של יום מדובר בבחורה צעירה והרואית אשר נאלצת למות בשעה שפעלה בשם האלים. תחינותיה ובכייה מעוררים רגשות עזים בלב הקוראים וגורמים להם לרחם עליה ולרצות בטובתה. שנית, במהלך הקינה חושפת אנטיגונה נימוק חדש לקבורת פולינקס. היא אומרת שבמידה והיה מת בנה או בעלה, לא הייתה קוברת את הגופה היות והייתה יכולה להביא ילד נוסף לעולם או להתחתן מחדש. היות ושני הוריה מתו לא יהיו לה עוד אחים ובשל כך הייתה חייבת להעניק לפולינקס כבוד אחרון זה. נימוק זה מעמיד באור מעט אירוני את נחישותה והיצמדותה לחוק האלים במערכות הקודמות. הרי שחוק האלים קובע כי כל אדם זכאי להיקבר כדת וכדין. מדוע לפתע משנה אנטיגונה את נימוקה? האם הקרבה הממשית למוות גורמת לה לוותר במעט על עקרונותיה כדי לנסות ולהיחלץ מהצרה? ייתכן וקוראים מסוימים לא יעריכו את הסטייה של אנטיגונה מדרכה היציבה ויפקקו מעט ביושרתה.

שלישית, בעת הקינה חוטאת אנטיגונה פעם נוספת בהיבטיס בעודה משווה עצמה לאלה ניובה. אפילו ראש המקלה מתרה בה שלא תערוך השוואה כזו היות והיא רק בת תמותה. כאן, יכולים הקוראים לחוש אמביוולנטיות מסוימת כלפי אנטיגונה. עד כמה גאווניתה מעבירה אותה מדעתה ומונעת ממנה להשתמש בשכל הישר?

פרק חמישי- סיפור שלא נלמד

שימו לב- פרק זה הוא פרק חובה! יש לענות על שאלה 37 על שני סעיפיה.

37. הסיפור "הקן" מאת מאיה ערד, מתאר שיחה של המספרת עם בני-זוג מבוגרים במרפסת ביתם. השיחה נסובה בעיקר סביב הבית החדש שהם מתכוונים לבנות על אי יווני. בתשובתי אתאר את דמותה של המארחת ואתאר את המשמעויות של הסיפור, תוך התייחסות למוטיב 'הקן' ולמוטיב 'הבית' לבניית משמעות זו.

א) בעלת הבית מוזגת שתייה לאורחיה ומספרת שלאחרונה פרשה מעבודתה ועכשיו היא עסוקה בפרויקט של בניית בית חדש באי יווני. היא נראית כאדם עליז שיצא זה עתה לפנסיה, והיא שמחה לתכנן כיצד "תבלה" את זמנה באי, תוך שהיא שעוסקת "בשתי האהבות הגדולות שלה: שחייה והפלגה". הבית שהיא מתכוונת לבנות מתואר לפרטיו, תוך שהיא מציינת מה הן התכונות החשובות לה בבית: נוף לים, פרטיות גמורה, חדרים מוארים, עיצוב ארכיטקטוני וכו'. עוד היא מדגישה כי האי עצמו "אותנטי" כלומר כזה שחיים בו חיים פשוטים וזאת מעלה מבחינתה.

דמותה של בעלת הבית, המארחת עומדת במרכזו של סיפור קצר זה. לדעתי המארחת מרוכזת מאוד בעצמה ומתעלמת ממה שאחרים חושבים. אדגים זאת באמצעות הסיפור.

ראשית, נדמה שהמארכת לא שמה לב לשום דבר בסביבתה: היא גם מדברת ללא הפסקה, כך שהקוראים לא יודעים כמעט דבר על בעלה או על המספרת. היא תכננה את המעבר לאי כדי שתוכל לעסוק בתחביביה ולא מצוין דבר על בעלה ורצונותיו, ובהמשך המארכת גם לא כמעט שמה לב למלמול של בעלה, או מבקשת ממנו לדבר בשפה שהיא מבינה (כנראה שהיא מדברת אנגלית), ומתעלמת מכך שהוא חושב שהבית מיותר. גם כשהיא מסתכלת על הילדות של המספרת היא לא אומרת עליהן דבר וישר מדברת על ילדה שלה. המארכת שהיא גם, יש להדגיש "בעלת הבית" הנוכחי והמתוכנן, מתעלמת מכאבו של בעלה שאיבד את אחיו ומגיבה בחוסר רגישות "אם כי עכשיו, כשגם אחיו מת, כבר אין לנו אף אחד שם".

שנית, המארכת אדישה לעובדה שאנשי האי מתנגדים לפיתוח בעוד שהיא מתכוונת לבנות בית חדש ומפואר אצלם, מה שיעורר אולי התנגדות, שכן "התושבים הצביעו זה עתה נגד פיתוח יתר". הרי מגוריה של האישה הזרה (כנראה אמריקאית) הם לא "אותנטיים" לאי, אבל זה היה רצונה.

ב) המשמעות של הסיפור "הקן" קשורה לדעתי לאופן שבו אנשים תופסים את "הבית" בתור הדבר החשוב ביותר, גם משום שהוא מספק הגנה, אבל גם משום שהוא משקף את אישיותם. לפעמים הרצון לנכס חומרי עולה על כל שיקול דעת אחר (המשמעות של בניית בית מפואר על אי פשוט, היחסים עם הבעל והרגישות לאבלו וכו').

מוטיב הקן מופיע בסיפור פעמיים: פעם אחת בתחילת הסיפור כשהמספרת שמה לב אליו, ובפעם השנייה בסופו כאשר בעלת הבית שמה לב אליו.

האופן בו שתי הנשים מגיבות שונה לחלוטין: בעוד המספרת רואה את הקן באופן מידי ומתפעלת מהבנייה המורכבת שלו, המארכת מבחינה בקן באיחור ו"צווחה שבין אימה להפתעה נפלטה מפיה". המארכת רק רואה שהקן ריק וזה מאכזב אותה, משום שהיא מתייחסת לקן כאישור לכך שגם הציפורים חושבות שהמקום שבחירה הוא מקום טוב. כלומר, גם כאן, המארכת מרוכזת בעצמה ובביתה הניבנה ולא בשום דבר אחר.

המשמעות החזקה שעולה מהסיפור "הקן" קשורה ב"בעלת הבית" משום כשאנחנו חושבים על "קן" או על "בית" עולה תמונה של חמימות, אהבה ומשפחה, ונדמה לי שהסיפור מבקר את "בעלת הבית" שנדמה כי כל מה שחשוב לה בביתה הם סממנים חיצוניים של עושר וטוב טעם, והרבה פחות החיים המשפחתיים או האושר של מי שאינו היא.